

Курсова робота

на тему:

“КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ”

Студента 1 курсу магістратури
групи ФЕБм - 11
Галузі знань 1801 – специфічні категорії
Спеціальності 8.18010014 “Управління фінансово-
економічною безпекою”
Польового С. В.

Керівник _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ПЛАН

ВСТУП

1. Сутнісно-змістовна характеристика системи фінансово-економічної безпеки як напрям забезпечення безпеки бізнесу
2. Способи оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства: переваги та недоліки
3. Прагматика функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

В сучасних умовах дисбалансу економічних процесів одним із найважливіших аспектів забезпечення стійкого зростання бізнесу та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансово-економічної безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз. Захист обумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю тощо. Сучасні наукові дослідження вказують на той факт, що без єдиної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу неможливо знайти вихід із кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм ведення бізнесу. Одразу ж зауважимо, що рівень фінансово-економічної безпеки бізнесу залежить від того, наскільки ефективно його керівництво спроможне уникнути реальних загроз і ліквідувати шкідливі наслідки впливу окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ. В умовах посткризового відновлення є досить актуальним пошук основних способів прискорення бізнесу з мінімальними витратами на формування ефективної системи функціонування суб'єктів господарювання, спрямованого на максимізацію прибутків і гармонізацію відносин між зацікавленими особами ведення бізнесу. Ефективність та надійність сформованої системи пропонується оцінювати, спираючись на такі критерії: підприємство зберігає та примножує матеріальні цінності, йде шляхом сталого розвитку; своєчасно попереджає кризові ситуації і нейтралізує негативні чинники, що впливають на його діяльність.

Підвищення рівня ризиків ведення бізнесу вимагає від суб'єктів господарювання ефективного формування середовища фінансово-економічної безпеки, визначення та попередження основних факторів впливу на їх безпеку.

Слід зважити на той факт, що виробничо-економічні системи, незалежно від форми власності, характеризуються наявністю постійного ризику та загроз, що пов'язані з динамікою зовнішнього та внутрішнього середовища їх функціонування. Фінансово-економічна безпека бізнесу залежить від стану фінансової безпеки країни. Між тим слід зазначити, що в даний час фінансова безпека України знаходиться під загрозою, оскільки всі складові забезпечення фінансово-економічної безпеки знаходяться в умовах небезпеки. Проблеми власної економічної безпеки виникають перед кожним видом бізнесу не тільки в кризові періоди, але й під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс вирішуваних при цьому цільових завдань має істотну відмінність.

Дослідження сучасної проблематики з питань фінансово-економічної безпеки бізнесу висвітлюють такі провідні науковці як Г. Лянной, О. Ареф'єва, І. Бінько, М. Войнаренко, В. Геєць, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Т. Косянчук, Т. Кузенко, В. Мартинюк, В. Микитенко, В. Мунтіян та ін. У практичній діяльності безпеці бізнесу приділяється надто мало уваги: у більшості випадків проблеми усвідомлюються лише тоді, коли кризові явища набувають суттєвих масштабів або, що значно гірше – незворотного характеру.

Метою курсової роботи є дослідження концептуальних аспектів фінансово-економічної безпеки, розкритті особливостей функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу, а також виокремлення структурних елементів розроблення стратегії в контексті фінансово-економічної безпеки бізнесу сучасних економічних процесів.

1. Сутнісно-змістовна характеристика системи фінансово-економічної безпеки як напрям забезпечення безпеки бізнесу

Забезпечення належного рівня безпеки бізнесу є однією із фундаментальних засад підтримання його життєздатності в умовах динамічного економічного середовища. Безпека бізнесу – це основа збереження стійких конкурентних позицій, передумова ефективного функціонування та стабільного розвитку суб'єкта господарювання. Отож, управління безпекою є невід'ємним елементом культури ведення бізнесу, а згідно сучасним поглядам – якості бізнесу в цілому. Якість бізнесу визначається такими основними елементами як: економічна ефективність; соціальне спрямування; безпека [4, с.233]. Щодо безпеки як складової “якості” вітчизняного бізнесу, то, на думку експертів, основними негативним чинниками є: відсутність повноцінного ринкового середовища; незавершеність формування інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконалість бюджетної політики; зловживання монопольним становищем цінового характеру; збільшення кількості кримінальних посягань, так званого “рейдерства”, корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємців; недосконалість судової системи, корумпованість органів влади та відсутність державних інститутів, які б ефективно захищали права власника; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності; незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств і використання ними ресурсного забезпечення тощо.

Загалом безпека бізнесу – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам. Основними функціональними елементами безпеки бізнесу є: захист комерційної таємниці і конфіденційної інформації; комп'ютерна

безпека; внутрішня безпека; безпека будівель і споруд; фізична безпека; технічна безпека; безпека зв'язку; безпека перевезень вантажів і осіб; екологічна безпека; конкурентна розвідка тощо [3].

Вивчаючи дану наукову проблематику, слід зазначити, що під фінансово-економічною безпекою бізнесу слід розуміти стан захищеності його ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому. Кожний вид бізнесу є системою, яка характеризується наявністю певних зв'язків між елементами даної системи, тому діяльність спрямована на забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства повинна також носити системний характер.

Хотілося б зауважити, що враховуючи спектр можливих загроз фінансово-економічної безпеки організації, захисту підлягають всі види ресурсів, що залучаються для досягнення економічної і соціальної мети бізнесу. Виділяють такі напрями:

- фізичну безпеку об'єктів бізнесу: будівель, споруд, машин, механізмів, товарних запасів, сировини, фінансових ресурсів;

- інформаційну безпеку, захист інформаційних мереж, ресурсів, програмних засобів, а також об'єктів інтелектуальної власності та інших нематеріальних активів, включаючи майнові інтереси учасників бізнесу;

- юридичну безпеку, під якою розуміється компетентне оформлення порядку і умов здійснення діяльності;

- безпеку персоналу, техніку безпеки, особисту безпеку підприємця, топ-менеджменту, безпеку ділових відносин [10, с. 60].

На основі проведених досліджень встановлено, що саме комплексний та системний підходи до організації фінансово-економічної безпеки бізнесу забезпечать найбільш повною мірою його надійний захист. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, економічних, охоронних, режимних, судово-правових та інших

заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших утрат.

Так як основні характеристики системи фінансово-економічної безпеки бізнесу залежать від об'єкта захисту, який є складним і багатограним, то необхідно комплексно підходити до процесу управління системою фінансово-економічної безпеки. Комплексна система фінансово-економічної безпеки бізнесу – це комплекс взаємозв'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат та забезпечення економічного зростання в майбутньому [9].

Разом із тим слід зазначити, що при дослідженні фінансово-економічної безпеки бізнесу головний комплекс проблем і основні причини поточного неблагополуччя багатьох бізнесових структур приховуються в:

– незатребуваності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, у її низькій конкурентоспроможності; недоступності інвестиційних ресурсів;

– митних і валютних бар'єрах тощо. У цей час необхідне розроблення стратегії фінансово-економічної безпеки, яка повинна містити:

1) характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці бізнесу;

2) визначення і моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу;

3) розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан фінансово-економічної безпеки чинників;

4) напрями діяльності підприємства щодо реалізації стратегії [10, с. 65].

Головною метою системи фінансово-економічної безпеки бізнесу є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу розвитку і зростання в майбутньому. Ми в свою

чергу будемо відстоювати думку про те, що важливим елементом функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу є механізм її забезпечення, який реалізується через стратегічне та оперативне планування заходів з забезпечення фінансово-економічної безпеки. Управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу – це організовані дії, які забезпечують злагоджене функціонування всіх служб, підрозділів і співробітників підприємства з метою запобігання чи усунення загроз діяльності підприємства.

Слід зазначити, що до основних завдань системи економічної безпеки бізнесу належать: захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників; збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування розвитку обстановки; вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу; виявлення, попередження і припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеці; забезпечення збереження матеріальних цінностей і відомостей; отримання необхідної інформації для розроблення найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності компанії тощо [11].

Основне значення системи фінансово-економічної безпеки бізнесу полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

- забезпечення стабільної роботи бізнесу, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;
- сталий розвиток, збереження і примноження матеріальних цінностей підприємства, високий рівень конкурентоспроможності продукції;
- використання інноваційних технологій у виробничій діяльності;
- недоторканість комерційної інформації і всіх ресурсів;
- своєчасне попередження кризових ситуацій і нейтралізація негативних чинників, що впливають на діяльність підприємства [2, с. 142].

Як свідчать результати досліджень, що в системі фінансово-економічної безпеки бізнесу особливим є застосування блокової схеми регулювання: прогресивне управління витратами підприємства; бюджетування; управління

грошовими коштами; діагностика стану підприємства; управління оборотними коштами; застосування міжнародних стандартів забезпечення безпеки; податкове планування тощо. На основі проведених теоретичних досліджень нами розроблена та систематизована структурно-логічна схема системи фінансово-економічної безпеки бізнесу (рис. 1).

У результаті дослідження запропоновано систему управління фінансово-економічною безпекою бізнесу. Її основною перевагою є чіткість і послідовність дій, які допоможуть керівникам швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз.

Отже, система управління фінансово-економічною безпекою бізнесу є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах фінансово-економічної безпеки. Безпосередньо питаннями її забезпечення займається служба безпеки підприємства.

2. Способи оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства: переваги та недоліки

Важливою складовою процесу управління фінансово-економічною безпекою підприємства є її оцінка, метою якої є визначення того, чи перебуває підприємство у стані фінансово-економічної безпеки взагалі та виявлення її рівня. Варто зазначити, що питання виявлення чіткої методики оцінювання додатково ускладнюється тим, що на сьогодні існують різні погляди на сутність самого поняття фінансово-економічна безпека підприємства, а, відповідно, і на сутність та перелік показників, які повинні бути піддані оцінюванню [7].

Аналіз наукових доробок з питання оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства дозволив виявити серед усього різноманіття методик такі принципово відмінні підходи: індикаторний метод; методи математичного моделювання; методи оцінювання фінансово-економічної безпеки за показниками прибутку та чистого доходу; метод формування інтегрального показника за видами діяльності підприємства; методи формування інтегрального показника за ресурсно-функціональним підходом.

Розглянемо та проаналізуємо кожний із виявлених методів оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства більш докладно.

Сутність індикаторного методу фінансово-економічної безпеки підприємства полягає у визначенні певного переліку показників, що характеризують всі аспекти діяльності підприємства, та у порівнянні їх з певними граничними значеннями – індикаторами фінансово-економічної безпеки підприємства. Тобто сутність методу полягає у порівнянні фактичних та необхідних значень ключових показників діяльності підприємства.

Однак головною проблемою в реалізації такого підходу є значна залежність достовірності отриманих результатів від правильності визначення переліку самих показників та точності визначення бази порівняння – індикаторів, які повинні враховувати велику кількість аспектів, таких як

галузева приналежність підприємства, форма власності, динаміка показників зовнішнього та внутрішнього середовища тощо. Все це призводить до великої трудомісткості реалізації методу та ухвалення управлінського рішення за отриманими результатами, а також вимагає високого рівня кваліфікації спеціалістів підприємства.

Наступний підхід до оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства передбачає використання принципів програмно-цільового управління, відповідно до яких рішення ухвалюється на основі формування певних економічних моделей, що характеризують економічні процеси на підприємстві, тобто на основі використання методів математичного аналізу.

Використання такого підходу найбільш характерне для тих дослідників фінансово-економічної безпеки підприємства, які ототожнюють це поняття з поняттям економічного ризику в діяльності підприємства. Головними ж недоліками використання даного підходу в умовах підприємства є надзвичайна складність розрахунків, а також те, що управлінське рішення ухвалюється більше не з позиції економіста та менеджера, а з позиції математика.

Метод оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства на основі показників прибутку та чистого доходу є досить поширеним серед тих дослідників, які проводять певну паралель між економічною та фінансовою безпекою на підприємстві [3]. Головною ідеєю підходів є твердження, що підприємство знаходиться в стані фінансово-економічної безпеки тоді, коли отриманих ним доходів (прибутку) вистачає для досягнення стану самоокупності і надалі – стану самофінансування.

Розглянемо алгоритм визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства за показниками прибутковості.

На першому етапі визначаються розміри нарахованих в аналізованому році амортизаційних відрахувань за основними виробничими фондами підприємства та проводиться їх коригування на рівень інфляції. Після

проведення такого коригування визначається різниця між нарахованою амортизацією та амортизацією з урахуванням інфляційних процесів.

На другому етапі визначається розмір прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства:

$$Pr_{ct} = D_{pt} + D_{иншт} + D_{нзпт} + D_{mot} + D_{zt} - B_t - \Pi_t, \quad (2.1)$$

де D_{pt} , $D_{иншт}$ – дохід від реалізації продукції та іншої реалізації в році t ; $D_{нзпт}$, D_{mot} , D_{zt} – відповідно доходи від позареалізаційних операцій, товарообмінних операцій та операцій на зовнішньому ринку в році t ; B_t – витрати виробництва підприємства в році t ; Π_t – сума нарахованих податків у році t .

На наступному етапі визначається частка прибутку, що реінвестується, з урахуванням аспектів діяльності конкретного підприємства. Після цього різниця між нарахованою та скорегованою амортизацією (ΔA_m) порівнюється з розмірами прибутку, що спрямовується на реінвестування (Pr_p).

Якщо $Pr_p \geq \Delta A_m$, то нестача коштів для простого відтворення може бути компенсована за рахунок реінвестованої частки прибутку, тобто підприємство знаходиться в стані економічної безпеки.

Якщо $Pr_p < \Delta A_m$, то на підприємстві спостерігається нестача коштів для фінансування процесу простого відтворення, тобто таке підприємства знаходиться в стані економічної небезпеки.

Додатково для підтвердження результатів, що отримуються на попередньому етапі, деякі автори пропонують порівнювати розміри чистого прибутку підприємства (Pr_c) з розміром мінімально необхідного прибутку для простого відтворення капіталу (Pr_m), що визначається за формулою:

$$Pr_m = \frac{BOП - (1 - ПДВ)(BOП + A_m) + Ш}{1 - ПДВ - \Pi_{np}} \cdot \left(1 + \frac{T_{инф}}{100}\right), \quad (2.2)$$

де $BOП$ – витрати на оплату праці з відрахуваннями; $ПДВ$ – ставка податку на додану вартість, частка одиниці; A_m – амортизація основних засобів;

$Ш$ – сума штрафів та виплат з прибутку; Π_{np} – ставка податку на прибуток, частка одиниці; T_{inf} – темпи інфляції в аналізованому періоді.

Якщо в аналізованому періоді $\Pi_{pc} \geq \Pi_{pm}$, то підприємство дійсно знаходиться в стані економічної безпеки.

Наведене вище порівняння прибутку з показниками амортизації з урахуванням інфляції дозволяє встановити те, чи підприємство знаходиться в стані фінансово-економічної безпеки взагалі. Визначається ж рівень такої економічної безпеки так:

$$P_{e.б.} = \frac{BI^t}{I_{e.б.}^t}, \quad (2.3)$$

де BI^t – брутто-інвестиції підприємства в році t ; $I_{e.б.}^t$ – інвестиції підприємства, необхідні для забезпечення його економічної безпеки, в році t .

Структура брутто-інвестицій підприємства є такою:

$$A^{2t} = \check{I}\delta + \hat{D}I_{i.\delta} + \hat{E}\delta^t(1 - \hat{E}\check{N}/100) - \Delta A i_t, \quad (2.4)$$

де $PH_{m.p.}$ – реінвестовані накопичення минулих років; Kp^t – розміри кредитів у році t ; $КС$ – кредитна ставка банку.

Інвестиції підприємства, необхідні для забезпечення його фінансово-економічної безпеки, визначаються за такою формулою:

$$I_{e.б.}^t = I_{c.n.}^t + I_m^t + I_{p.\delta}^t + I_i^t + I_{\delta.\delta}^t + I_s^t, \quad (2.5)$$

де $I_{c.n.}$ – інвестиції підприємства, спрямовані на покращення взаємодії зі споживачами продукції; I_m , $I_{p.\delta}$, I_i – відповідно інвестиції, призначені для мінімізації витрат підприємства, спрямовані на розширення та диверсифікацію, на фінансування розширення використання послуг інфраструктури.

На нашу думку, чим ближче співвідношення (2.3) до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства. Деталізація значень співвідношення та виявлені з його допомогою рівні економічної безпеки наведені в табл. 2.1.

Рівні фінансово-економічної безпеки підприємства [7]

Рівень ФЕБП	Показник рівня ЕБП	Характеристика стану підприємства
Підтримувальний	До 0,05	Нестійкість фінансово-економічної безпеки, підприємство на межі безпеки
Мінімальний	0,06 – 0,10	Підприємство в стані фінансово-економічної безпеки та спроможне в найближчому майбутньому його втримати
Дуже низький	0,11 – 0,19	Інвестицій на забезпечення фінансово-економічної безпеки достатньо лише на поточний період
Низький	0,2 – 0,29	Інвестицій на забезпечення фінансово-економічної безпеки достатньо на найближче майбутнє
Середній	0,3 – 0,49	Інвестицій на забезпечення фінансово-економічної безпеки достатньо на середню перспективу та на початок формування конкурентних переваг
Високий	0,5 – 0,7	Інвестиції на забезпечення фінансово-економічної безпеки дозволяють зберегти стратегічні позиції та мати суттєві конкурентні переваги
Дуже високий	Більше 0,7	Інвестицій на забезпечення фінансово-економічної безпеки враховують всі вимоги ринку, надають значні стратегічні конкурентні переваги

Поступова реалізація всіх етапів наведеного алгоритму дозволяє встановити не лише сам факт перебування підприємства в стані фінансово-економічної безпеки або небезпеки, але й чітко визначити її рівень та майбутні перспективи підприємства.

Серед недоліків наведеного методу оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства зазначимо трудомісткість визначення її рівня на останньому етапі через неоднозначність процедури визначення інвестицій, необхідних для забезпечення стану ФЕБП, та через констатацію обов'язковості таких вкладень на підприємстві взагалі.

Розглянемо другий принциповий підхід у поточній групі методів оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства – на підставі показників чистого доходу підприємства [4].

Головною ідеєю формування методики оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства є порівняння розміру чистого операційного доходу та сукупних операційних витрат підприємства, відповідно до якого визначається своєрідна точка рівноваги, до досягнення якої підприємство перебуває в стані економічної небезпеки. Рівень фінансово-економічної безпеки після подолання точки рівноваги оцінюється за допомогою коефіцієнтів ефективності операційної діяльності k_1, k_2, k_3 .

Розглянемо зміст та порядок визначення вище зазначених коефіцієнтів.

Показник k_1 представляє собою коефіцієнт самоокупності і відповідає першому, виявленому автором дослідження, перехідному рівню між станом економічної небезпеки та станом економічної безпеки. Умови його досягнення такі:

$$k_1 = TP + n, \quad (2.6)$$

або

$$ЧД_o - B_{co} = PK, \quad (2.7)$$

де TP – точка рівноваги; n – щорічні відрахування на поповнення резервного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку відповідно до Статуту підприємства; $ЧД_o$ – чистий дохід від операційної діяльності; B_{co} – сукупні операційні витрати; PK – щорічні відрахування до резервного капіталу.

Тобто, як бачимо, доходів підприємства на першому перехідному рівні до економічної безпеки повинно вистачати для покриття усіх витрат та формування коштів обов'язкового резерву.

Показник k_2 представляє собою коефіцієнт часткового самофінансування і відповідає другому перехідному рівню між станом економічної небезпеки та станом економічної безпеки підприємства. Умови досягнення такі:

$$k_2 = \dot{O}D + \frac{\dot{A}\hat{A}}{\rho \cdot \hat{I}\hat{O}_{i.a.} \cdot \hat{E}_{ci}}, \quad (2.8)$$

або

$$(\times \ddot{A}_i - \hat{A}_{ni} - \mathcal{D}\hat{E} - \ddot{A}) \geq \dot{A}\hat{A}, \quad (2.9)$$

або

$$\dot{I} \dot{I} \geq \dot{A} \dot{A}, \quad (2.10)$$

де AB – амортизаційні відрахування; ρ – питома вага виробничого обладнання в загальній вартості основних фондів; $O\Phi_{н.в.}$ – первинна вартість основних фондів, що підлягають оновленню; $K_{зн}$ – коефіцієнт зносу; D – сума дивідендів; $НП_p$ – нерозподілений прибуток.

Отже, доходів підприємства на другому перехідному рівні до фінансово-економічної безпеки додатково повинно вистачати на сплату дивідендів та покриття амортизації. Щодо останнього, то це викликає сумніви через той факт, що зазвичай амортизаційні відрахування враховуються у складі сукупних операційних витрат, тобто ідея полягає у тому, що коштів у даному випадку має вистачати для початку процесу оновлення виробничих фондів.

Показник k_3 представляє собою коефіцієнт повного самофінансування та відповідає рівню економічної безпеки підприємства. Умовами досягнення такого стану є:

$$k_3 = TP + \frac{НП_p + AB}{\rho \cdot (O\Phi_{н.в.о.} + O\Phi_{з.в.о.})}, \quad (2.11)$$

або

$$НП_p + AB = \rho \cdot O\Phi_{н.в.} \cdot K_{зн}, \quad (2.12)$$

де $O\Phi_{н.в.о.}$ – первинна вартість основних фондів, що підлягають оновленню; $O\Phi_{з.в.о.}$ – зміна первинної вартості основних фондів, що підлягають оновленню.

Тобто у стані економічної безпеки чистого доходу підприємства повинно вистачати на повне оновлення основних фондів з урахуванням зміни їх вартості протягом часу, тобто інфляції. Отже, у даному випадку також йдеться про необхідність урахування інфляційних процесів під час визначення рівня економічної безпеки підприємства, а це означає, що обов'язковою умовою економічної безпеки є забезпечення процесу прямого відтворення на підприємстві. Однак не можна вважати, що точка k_3 є точкою повного

самофінансування, бо в цій точці, на нашу думку, кошти на забезпечення процесу розширеного відтворення, тобто процесу дійсного самофінансування, лише з'являються у підприємства.

Аналізуючи зміст обох наведених підходів, можна визначити їхні спільні положення:

– обов'язковою умовою досягнення підприємством стану фінансово-економічної безпеки є отримання ним прибутку;

– отриманого прибутку повинно вистачати для забезпечення процесу простого відтворення з урахуванням чинника інфляції, який призводить до нерівності розмірів накопичено амортизації та дійсної вартості придбання об'єктів основних засобів;

– ступінь перевищення прибутку над розміром коштів, необхідних для покриття інфляції, визначає рівень фінансово-економічної безпеки підприємства.

Розглянемо наступні методики оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства, які ґрунтуються на визначенні певного інтегрального показника. Одна з них запропонована С.В. Капітулою, який вважав, що інтегральний показник може бути сформований на підставі значень окремих показників економічної безпеки за кожним видом діяльності підприємства, а саме – він пропонував оцінювати виробничу, фінансову та інвестиційні безпеку. Така думка автора є дуже нетиповою для дослідників, які оцінюють фінансово-економічну безпеку підприємства інтегрально за сукупністю окремих складових. Розглянемо запропоновану ним процедуру оцінювання економічної безпеки підприємства більш докладно. Загальний рівень фінансово-економічної безпеки підприємства запропоновано визначати як середньгеометричну величину відповідно до мультиплікативного підходу таким чином:

$$R_{ЕКБ} = \prod_{i=1}^3 (1 + R_i)^{1/3}, \quad (2.13)$$

де i – виробнича, фінансова або інвестиційна безпека підприємства; R_i – відповідно рівень виробничої, фінансової та інвестиційної безпеки; γ_i – ваговий коефіцієнт відповідного локального показника.

Значення вагових коефіцієнтів γ_i автор пропонує визначати з урахуванням ризику (W_i) забезпечення необхідного рівня відповідних часткових показників економічної безпеки певної групи:

$$\gamma_i = 1 - W_i, \quad i = \overline{1,3}. \quad (2.14)$$

Проведемо аналіз запропонованого дослідником порядку визначення рівня кожної складової економічної безпеки підприємства.

Рівень виробничої безпеки підприємства автор визначає за такою формулою:

$$P_{ВВП} = f(P_{ТБ}, P_{БМТЗ}, P_{КБ}, P_{БЗ}), \quad (2.15)$$

де $P_{ВВП}$ – рівень виробничої безпеки підприємства; $P_{ТБ}$ – рівень техніко-організаційної безпеки підприємства; $P_{БМТЗ}$ – рівень безпеки матеріально-технічного забезпечення; $P_{КБ}$ – рівень кадрової безпеки підприємства; $P_{БЗ}$ – рівень безпеки збуту товарів і послуг.

Порядок визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства виглядає так:

$$P_{ФВП} = f(P_{БФС}, P_{БРЦП}, P_{КРБ}), \quad (2.16)$$

де $P_{ФВП}$ – рівень фінансової безпеки підприємства; $P_{БФС}$ – рівень безпеки фінансового стану підприємства; $P_{БРЦП}$ – рівень безпеки підприємства на ринку цінних паперів; $P_{КРБ}$ – рівень кредитної безпеки підприємства.

Визначення рівня інвестиційної безпеки підприємства реалізується таким чином:

$$P_{ІВП} = f(P_{БФІ}, P_{БРІ}), \quad (2.17)$$

де $P_{ІВП}$ – рівень інвестиційної безпеки підприємства; $P_{БФІ}$ – рівень безпеки фінансових інвестицій; $P_{БРІ}$ – рівень безпеки реальних інвестицій.

Критеріями оптимальності часткових та загального показника рівня фінансово-економічної безпеки підприємства є досягнення максимуму.

Запропонована С.В. Капітулою методика оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства на підставі показників безпеки головних видів його діяльності є досить масштабною, характеризує діяльність підприємства з більшості сторін та зручна для використання. На нашу думку, ця методика є однією з вдалих спроб адаптувати положення ресурсно-функціонального підходу до оцінювання економічної безпеки підприємства для використання на практиці в межах підприємства.

Такий висновок можна зробити через те, що розглянута вище методика фактично оцінює всі складові фінансово-економічної безпеки підприємства, що визначає функціональний підхід, однак об'єднує їх в більш великі групи залежно від того, на який вид діяльності підприємства переважно спрямовує свій вплив відповідна складова фінансово-економічної безпеки.

Розглянемо ресурсно-функціональний підхід до формування методики оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства, який є найбільш поширеним та якого дотримується переважна більшість дослідників [4]. Відповідно до цього підходу, передбачається визначення інтегрального показника, який містить в собі оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства за кожною складовою з урахуванням їх вагомості.

У загальному вигляді порядок визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства має такий вигляд:

$$I_n = \sum_{i=1}^n K_i \alpha_i, \quad (2.18)$$

де K_i – значення часткових функціональних складових рівня економічної безпеки підприємства; α_i – питома вага значущості часткових функціональних складових економічної безпеки підприємства ($\sum \alpha_i = 1$); n – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

В загальному класичному вигляді без урахування галузевої специфіки подають стосовно оцінки перелік складових фінансово-економічної безпеки підприємства Безбожний В.Л., Козаченко Г.В., Є. Олейников. Вони у своїх наукових працях сформуваали порядок оцінювання фінансової, інтелектуально-кадрової, техніко-технологічної, політико-правової, інформаційної, екологічної та силової складових. З цим поглядом погодилася Т. Тимофєєва, незважаючи на те, що вона орієнтує своє дослідження на підприємства залізничного транспорту. Варто зазначити, що у переважній більшості дослідників перелік складових, які піддаються оцінюванню, є саме таким. Окремо серед них можна виділити лише деякі більш об'ємні погляди, прикладом яких може бути наступний.

О.Ф. Яременко запропонувала свій перелік для підприємств машинобудування, а саме, порядок оцінювання фінансової, кадрової, технологічної, ресурсної, правової, ринкової, інтерфейсної, екологічної, інформаційної, міжнародної та захисної складових. Однак, зазначимо, що такий масштабний погляд на формування переліку складових економічної безпеки підприємства є поодиноким через надмірну трудомісткість і складність практичного використання в умовах реального підприємства.

Розглянемо, які ж саме показники пропонуються для оцінювання в межах кожної з виявлених класичних складових фінансово-економічної безпеки підприємства і на необхідності обов'язкової оцінки зійшлися у своїх поглядах усі дослідники.

Для оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства пропонується аналізувати такі показники фінансового стану: коефіцієнт незалежності, який характеризує частку власного капіталу підприємства в загальній сумі фінансових ресурсів, що ним використовуються; коефіцієнт фінансової стійкості, який аналізує склад фінансових коштів підприємства не лише з позицій приналежності, але і з позицій часу погашення довгостроково залучених позикових коштів, якщо вони використовуються; коефіцієнт

співвідношення залучених і власних коштів, який характеризує залежність підприємства від позикових коштів; коефіцієнт залучення довгострокових пасивів, який показує частку довгострокових позик підприємства; коефіцієнт маневровості власних коштів, який характеризує частку власних фінансових ресурсів підприємства, що вкладена в його обігові кошти; коефіцієнт оборотності обігових коштів, що характеризує швидкість обігу оборотних коштів підприємства; коефіцієнт нагромадженої амортизації, що характеризує спроможність підприємства до оновлення виробничих фондів; коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) характеризує спроможність підприємства в короткостроковій перспективі розрахуватися за зобов'язаннями; коефіцієнт абсолютної ліквідності, що характеризує негайну спроможність підприємства розрахуватися за поточними зобов'язаннями; коефіцієнти прибутковості та рентабельності, які характеризують загальну результативність та ефективність діяльності підприємства.

Для оцінювання інтелектуально-кадрової складової фінансово-економічної безпеки підприємства зазвичай використовують такі показники: коефіцієнт забезпечення трудової дисципліни, який характеризує загальний рівень професійної відповідальності працівників; коефіцієнт кваліфікації робітників, який відображає рівень професійних якостей працівників підприємства відповідно до виду робіт, що ними виконуються; коефіцієнт підготовки та перепідготовки кадрів, що характеризує ступінь оновлення знань працівників підприємства відповідно до сучасних вимог підприємства та галузі; коефіцієнт продуктивності праці, який відображає тенденції у результативності праці робітників підприємства; коефіцієнт стимулювання працівників, який відображає ступінь використання та результативність застосування засобів підвищення ефективності праці робітників шляхом використання засобів мотивації праці; коефіцієнт творчих можливостей працівників, який характеризує загальну спроможність трудового колективу підприємства виявляти ініціативу та пристосовуватися до швидко змінюваних вимог ринку.

У цій групі показників потрібно також аналізувати соціальні аспекти економічної безпеки персоналу підприємства, зокрема такі: рівень заробітної плати на підприємстві та його співвідношення з середнім рівнем заробітної плати в цілому по галузі та рівнем прожиткового мінімуму в державі; розміри та тенденції заборгованості по заробітній платі; питома вага заробітної плати в структурі собівартості продукції; плинність кадрів; дотримання вимог щодо організації праці, умов праці тощо.

Для оцінювання техніко-технологічної складової найбільш часто використовуються такі показники: коефіцієнт придатності основних виробничих фондів, який характеризує спроможність виробничого обладнання до нормальної та продуктивної експлуатації; коефіцієнт оновлення, який характеризує процес оновлення виробничих фондів підприємства новими засобами праці; коефіцієнт збереження фондів, що характеризує акуратність використання всього майна підприємства та загальний характер побудови виробничого процесу з позиції збереженості майна; коефіцієнт безперервності та безпеки виробничого процесу; частка витрат на науково-дослідні роботи тощо.

Для оцінювання політико-правової складової економічної безпеки підприємства використовуються показники, що характеризують професіоналізм працівників юридичного відділу, коефіцієнт правомірності їх дій та дій, що застосовуються до підприємства з боку інших структур у результаті роботи юридичних працівників, показники забезпеченості юридичного відділу підприємства.

Для оцінювання інформаційної безпеки підприємства зазвичай використовуються показники, що характеризують інформаційне забезпечення процесу ухвалення рішень на підприємстві, а також показники збереження та нерозголошення інформації.

Для оцінювання екологічної складової фінансово-економічної безпеки підприємства використовуються показники, що враховують тенденції та

розміри адміністративних санкцій за порушення вимог екологічного законодавства, а також показники, що характеризують технічний стан виробничих фондів підприємства з погляду небезпеки для екології. Для оцінювання силової складової фінансово-економічної безпеки підприємства використовуються показники, що характеризують ефективність діяльності охоронних служб підприємства, а також збереження його майна від зовнішнього та внутрішнього розкрадання.

Як бачимо, оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства відповідно до ресурсно-функціонального підходу є найбільш різнобічною і дозволяє охопити та врахувати майже всі аспекти діяльності підприємства. Однак така повнота одночасно є й недоліком даної методики через надмірну кількість показників, що можуть дублювати один одного, а також бути взаємопов'язаними.

Тобто ефективна методика оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства за ресурсно-функціональним підходом, пристосована до практичної реалізації, повинна: визначити чіткий, достатньо невеликий перелік показників оцінки певної складової, що надасть максимум інформації; виключити дублювання показників; урахувати галузеву специфіку підприємства, яка може значною мірою скоригувати як сам перелік складових фінансово-економічної безпеки, так і перелік її особливості розрахунку окремих показників усередині складової. Для того, щоб вибрати підхід, що буде використовуватися для формування методики оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства, проведемо загальний аналіз недоліків та переваг усіх методик, що були розглянуті (додаток А).

Таким чином, на підставі проведеного аналізу найбільш поширених методів оцінювання стану та рівня фінансово-економічної безпеки підприємства можна визначити, що сучасна об'єктивна методика, придатна для практичного використання в умовах підприємства, повинна містити в собі елементи кількох методів, які формують головні їх переваги, та, по можливості, виключати ті з них, які формують головні недоліки.

3. Прагматика функціонування системи фінансово-економічної безпеки бізнесу

Як свідчить досвід зарубіжних компаній, з метою зміцнення рівня фінансово-економічної безпеки бізнесу доцільно створювати відповідні спеціалізовані служби.

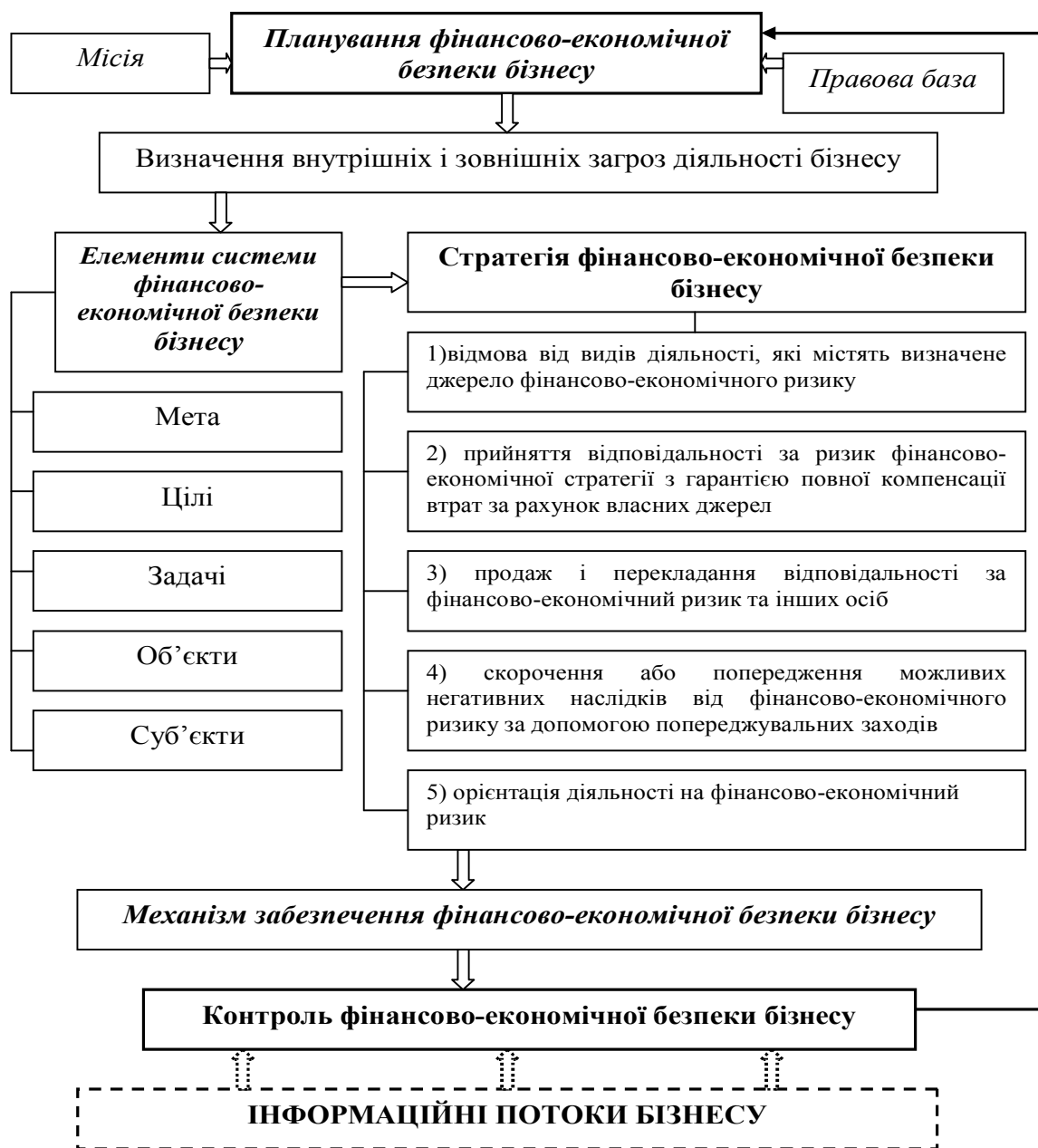

Рис. 3.1 Структурно-логічна схема системи фінансово-економічної безпеки підприємств

Служба (відділ) фінансово-економічної безпеки бізнесу – це спеціальний підрозділ, що входить до складу організаційної структури, діяльність якого спрямована на формування належного рівня фінансово-економічної безпеки та нейтралізацію основних загроз, що можуть очікувати на бізнес в процесі здійснення його виробничо-господарської діяльності.

Головні функції, які виконує служба фінансово-економічної безпеки, наступні: охорона виробничої діяльності підприємства та захист комерційної інформації від несанкціонованого доступу; упровадження спеціальних інформаційних систем для протидії одержання комерційних таємниць; виявлення та нейтралізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі виробничої діяльності; забезпечення охорони приміщень, устаткування, продукції, персоналу підприємства від незаконних дій конкурентів.

Водночас слід особливо наголосити, що відповідно до вибраного варіанту організації служби фінансово-економічної безпеки бізнесу має бути розроблене положення про службу економічної безпеки підприємства, визначений перелік основних завдань та функцій у розрізі суб'єктів безпеки, функціональних обов'язків та повноважень співробітників служби, перелік конкретних об'єктів захисту, сформована організаційно-штатна структура, здійснене комплектування кожного підрозділу. Працівниками служби економічної безпеки мають бути професійно підготовлені особи з високим рівнем кваліфікації, які постійно займаються цією діяльністю, переважно економічної та юридичної спеціалізації. Як свідчить практика діяльності служб економічної безпеки підприємства, перевага часто віддається колишнім працівникам правоохоронних органів (МВС, СБУ, прокуратури, податкової поліції, контрольно-ревізійних підрозділів) з відповідним досвідом роботи і високими морально-діловими якостями [6, с. 141].

До складу такого відділу зазвичай входять економіст, юрист, ризик-менеджер, технолог, маркетолог, програміст та інші фахівці за специфікою функціонування бізнесу (рис. 3.2). На жаль, у вітчизняній практиці створення

таких служб не є поширеним явищем, що є однією з ключових проблем управління фінансово-економічною безпекою та зумовлює її низький рівень.

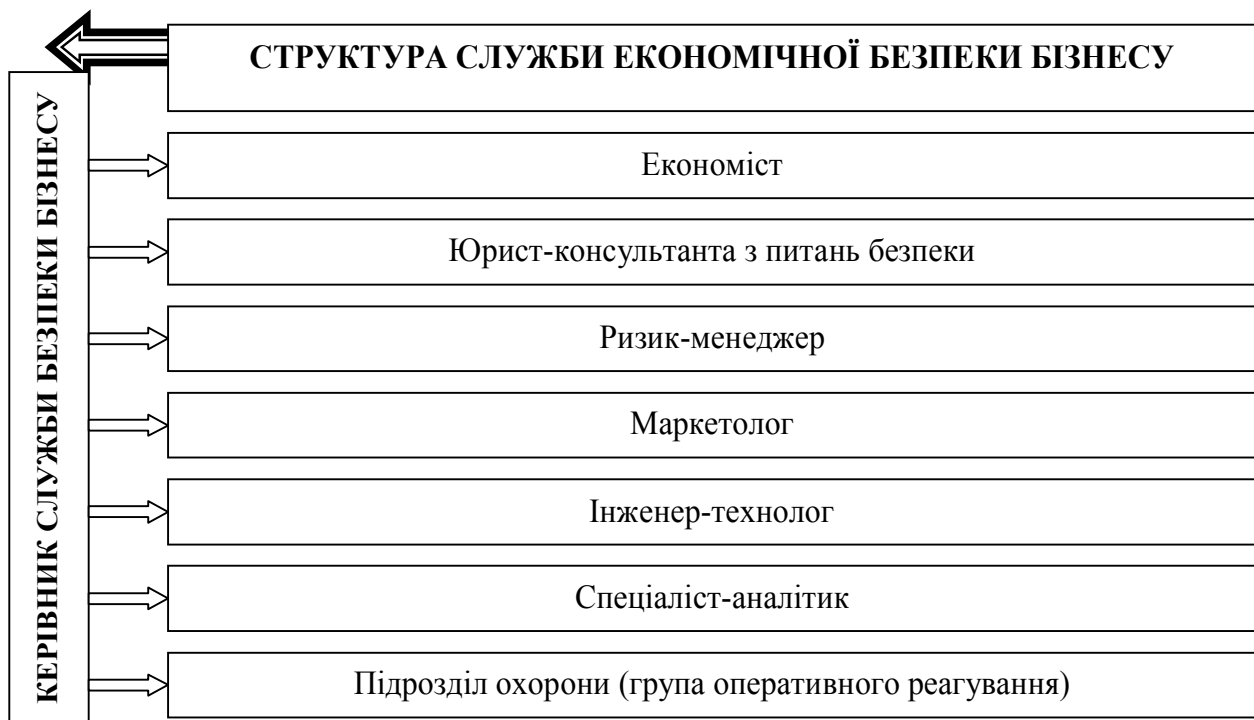

Рис. 3.2. Структура служби економічної безпеки підприємств

Служба економічної безпеки бізнесу повинна працювати у двох режимах – звичайному і надзвичайному. При звичайному режимі, що відповідає суті превентивно-профілактичної функції, коли не виникає суттєвих загроз для фінансово-економічної безпеки бізнесу, йде профілактична робота з їхнього попередження, а діяльність усіх структурних підрозділів служби та підприємства в цілому відбувається у повсякденному ритмі.

У разі виникнення загрози локальні проблеми та загрози вирішуються й ліквідовуються у робочому порядку. До числа таких традиційних уже для вітчизняних підприємств загроз належать: зміни чинного законодавства; погіршення криміногенної ситуації в країні (регіоні); поява недобросовісних конкурентів; зміни в динаміці розвитку підприємства, спричинені коригуванням стратегії і тактики господарської діяльності, появою нових технологій виробництва та виходом на нові ринки збуту; зміна чисельності персоналу (висока плинність кадрів, звільнення високо-кваліфікованих

працівників, які володіють цінною інформацією та мають доступ до комерційної таємниці); зміна переліку даних, які складають комерційну таємницю і конфіденційну інформацію підприємства; удосконалення інформаційної мережі підприємства.

При надзвичайних ситуаціях виникають загрози з високою ймовірністю заподіяння бізнесу шкоди. У таких випадках у складі служби економічної безпеки має починати працювати група з надзвичайних ситуацій (група швидкого реагування), що включає найбільш кваліфікованих й обізнаних з проблемою фахівців із залученням за потреби працівників інших підрозділів [8, с. 43].

Підсумовуючи наголосимо, що система фінансово-економічної безпеки бізнесу здійснюється, по перше спеціальним підрозділом – службою безпеки, яка безпосередньо займається розробкою заходів, щодо попередження, виявлення, та усунення загроз на підприємстві. Крім того, в деяких випадках, по мірі необхідності, можуть бути використанні і сторонні ресурси захисту, такі як державні і суспільні. Другий елемент системи фінансово-економічної безпеки бізнесу – це засоби захисту, за допомогою яких, служба безпеки регулює безпечне існування об'єктів захисту, які в свою чергу є останнім елементом системи, тим, на безпеку якого і спрямовано попередній потенціал. Залежно від форми безпосередньої небезпеки, використовується відповідний засіб захисту (принципи).

Прагматика системи фінансово-економічної безпеки бізнесу вимагає вірно обраної методики забезпечення безпеки бізнесу, зокрема до якої слід віднести збір та обробку аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розробка та запровадження необхідних заходів щодо підтримки фінансово-економічної безпеки на належному рівні.

Одразу ж зауважимо, що методика побудови системи фінансово-економічної безпеки бізнесу охоплює такі етапи:

- вивчення специфіки ведення бізнесу, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці бізнесу та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;
- аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- моделювання нової системи економічної безпеки бізнесу: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо удосконалення системи економічної безпеки (у т.ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки;
- затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її утримання;
- формування нової системи економічної безпеки;
- оцінка ефективності сформованої системи, а також її удосконалення [8, с.44].

Завершальним етапом управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу є контроль за отриманими результатами та їх співставлення з планами з можливістю подальшого їх коригування. Основним критерієм ефективності управління системою фінансово-економічної безпеки є оцінка економічного стану бізнесу та його фінансової стабільності. Визначення системи показників оцінки ефективності управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу.

Вважаємо в якості існуючого практичного механізму відзначити, що застосування системного підходу дозволяє не тільки по-новому підійти до вирішення багатьох актуальних проблем, але й аналізувати конкретні позиції, дії, ситуації і цілі в комплексі логічних чинників. Потреба використання системного підходу пояснюється тим, що своєю кінцевою метою він має

угруповання всіх суттєво важливих факторів, які, в свою чергу, створюють позитивні умови для безпечного функціонування та розвитку підприємства. Таким чином, ефективна економічна діяльність без відповідного захисту за сучасних умов конкуренції не має шансів на тривале існування.

Фінансово-економічна безпека бізнесу досягається здійсненням єдиної, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без створення єдиної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу неможливо досягнути виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм функціонування виробничо-економічних систем. Система фінансово-економічної безпеки бізнесу буде ефективною за умов визначення стратегії і тактики. Стратегія фінансово-економічної безпеки бізнесу передбачає визначення мети і завдань системи фінансово-економічної безпеки, напрямів їх вирішення, а також форм і способів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перегруповання, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз.

Хотілося б зауважити, що тактика фінансово-економічної безпеки бізнесу – це найбільш гнучка частина системи фінансово-економічної безпеки, яка змінюється залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності економічних інтересів тощо. Складність та мінливість економічної та соціальної ситуації вимагає застосування різноманітних тактичних заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу. Важливо чітко розмежувати стратегічні цілі і тактичні заходи [7, с.99].

Ми в свою чергу будемо відстоювати думку про те, що в системі фінансово-економічної безпеки бізнесу вагоме місце займає впровадження ефективної стратегії фінансово-економічної безпеки бізнесу. Стратегія фінансово-економічної безпеки повинна включати: характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці; визначення і моніторинг факторів, які підривають стійкість фінансового становища підприємства; визначення критеріїв і параметрів, які характеризують

фінансово-економічні інтереси і відповідають поставленим вимогам; формування фінансово-економічної політики та необхідного механізму, що усуває або полегшує дію факторів, які підривають стійкість системи фінансово-економічної безпеки; основні напрями фінансово-економічної безпеки; управління системою фінансово-економічної безпеки, координація діяльності та управління щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки на всіх рівнях.

На основі проведених досліджень встановлено, що стратегія управління фінансово-економічною безпекою бізнесу в умовах нестабільного існування повинна включати такі складові:

- діагностика кризових ситуацій;
- поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів;
- визначення переліку заходів щодо запобігання загрозам фінансово-економічної безпеки бізнесу;
- оцінка ефективності планованих заходів з точки зору нейтралізації негативних впливів;
- оцінка ефективності пропонованих заходів щодо усунення загроз фінансово-економічної безпеки бізнесу [1, с.220].

Слід зазначити, що процес управління фінансово-економічною безпекою бізнесу потребує розроблення відповідного механізму стратегічного розвитку, компонентами якого є сукупність фінансових інтересів підприємства, організаційна структура й управлінський персонал, техніка і технологія управління, функції, принципи і методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки.

Загалом існує п'ять можливих стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків при побудові фінансової стратегії бізнесу:

- 1) відмова від видів діяльності, які містять визначене джерело фінансового ризику;
- 2) прийняття відповідальності за ризик фінансової стратегії з гарантією повної компенсації втрат за рахунок власних джерел;

3) продаж і перекладання відповідальності за фінансовий ризик на інших осіб (зокрема страхові організації);

4) скорочення або попередження можливих негативних наслідків від фінансового ризику за допомогою попереджувальних заходів;

5) орієнтація діяльності на фінансовий ризик, тобто використання усіх видів ресурсів в одній сфері діяльності з метою отримання прибутку при високому рівні ризику [5, с. 55].

В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення.

Слід зауважити, що розроблення стратегії фінансово-економічної безпеки бізнесу, повинна включати:

– характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці бізнесу;

– визначення і моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу;

– розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан економічної безпеки чинників; напрями діяльності ведення бізнесу щодо реалізації стратегії.

В таких умовах організаційними заходами, що забезпечують реалізацію стратегії фінансово-економічної безпеки бізнесу, є:

1) створення координаційного центру на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки;

2) розроблення і затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення стратегії;

3) ресурсне забезпечення і цільове використанням ресурсів.

Також слід звернути увагу на те, що всі управлінські рішення в галузі забезпечення захисту фінансово-економічних інтересів підприємства, від зовнішніх і внутрішніх загроз, взаємопов'язані і мають прямий або непрямий

вплив на результати його діяльності. Захист обумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю тощо. У цілому сучасні виробничо-економічні системи повинні управляти фінансовими ризиками, котрі виникають через різні дестабілізуючі чинники. Для забезпечення фінансово-економічної безпеки і можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати ефективна система управління фінансово-економічною безпекою бізнесу в цілому [3].

Отже, на кожному підприємстві нагальним завданням є розробка дієвої стратегії розвитку фінансово-економічної безпеки бізнесу, яка характеризується тісним взаємозв'язком і взаємообумовленістю її окремих складових, тому при прийнятті управлінських рішень потрібно враховувати цей взаємовплив одних факторів на інші.

ВИСНОВКИ

Вважаємо за необхідне зазначити, що формування системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства – це складний та багатовимірний процес, від якого залежить його стійкий розвиток та захищеність від загроз і небезпек.

Не претендуючи на вичерпність аналізу досліджуваної наукової проблематики, слід зробити висновок, що розкриті концептуальні аспекти фінансово-економічної безпеки бізнесу вказують на той факт, що є необхідними умовами формування ефективної системи фінансово-економічної безпеки бізнесу повинна передбачати: підвищення рівня захищеності підприємництва через посилення відповідальності держави (правової, судової, інституційної тощо) перед суб'єктами господарської діяльності; дієвість політики підтримки бізнесу; впровадження адаптивних систем управління безпекою; забезпечення внутрішньої збалансованості основних фінансово-економічних параметрів бізнесу; стратегічну орієнтацію на довгостроковий та раціональний розвиток.

Запропоновано удосконалену систему фінансово-економічної безпеки бізнесу, яка в практичних реаліях забезпечить більш високий рівень роботи підприємства на ринку, позитивно вплине на рівень ефективності функціонування в невизначених умовах, та сприятиме досягненню поставлених цілей підприємницької діяльності з максимальною продуктивністю, оскільки зображує найбільш широкий спектр можливих ситуацій і дає змогу послідовно і, не втрачаючи певних деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз. Між тим слід зазначити, що саме розробка та впровадження ефективної стратегії дозволить підприємству запобігти збитку від негативних впливів на його безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності бізнесу, а також забезпечить контроль і балансування доходів і витрат.

Важливо усвідомлювати, що у цілому здатність до швидкого реагування на різноманітні зміни зовнішнього середовища формується шляхом створення нового або вдосконалення наявного механізму управління фінансово-економічною безпекою, що надає бізнесу конкурентних переваг для досягнення визначених цілей. Рівень фінансово-економічної безпеки бізнесу залежить від того, наскільки ефективно його керівництво спроможне уникнути реальних загроз і ліквідувати шкідливі наслідки впливу окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Підсумовуючи наголосимо, що ефективність управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу визначають за одним критерієм – відсутністю чи наявністю завданих йому матеріальних збитків і моральної шкоди. Надійна система фінансово-економічної безпеки бізнесу можлива лише за умови використання комплексного і системного підходу в її організації та управлінні. Ця система надає можливість оцінити перспективи розвитку бізнесу, розробити його тактику і стратегію, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.

Список використаних джерел

1. Андреева Т. Є. Аналіз економічної безпеки діяльності підприємства як економічної категорії / Т. Є. Андреева, Т. Е. Петровська, І. Г. Грицькова // Проблеми сучасної економіки. – 2009. – № 87. – С. 219–224.
2. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 14. – № 2. – С. 138-145. (с.142)
3. Вівчар О. І. Інтеграційні процеси логістики у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнесу [Електронний ресурс] / О. І. Вівчар // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 5. – Травень 2015 – <http://global-national.in.ua/issue-5-2015>
4. Вівчар О. І. Концептуальні підходи SPACE-методики при діагностиці та оцінці економічної безпеки підприємств / О. І. Вівчар // Науковий журнал “Virtus: Scientific Journal”. – February, issue 5 – 2016 – С. 231-235.
5. Економічна безпека суб’єктів підприємництва: навчальний посібник / [Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М. та ін.]; за ред. М.І. Зубка. – К., 2012 – 226 с.
6. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства / З. Б. Живко // Науковий вісник Ужгородського університету 2014, с.37-42 (40-41)
7. Колесніков А. П. Засади механізму забезпечення стійкого розвитку підприємств / А. П. Колесніков // Інноваційна економіка. – Всеукраїнський науково-виробничий журнал – 1’2013 [39] – С. 97–100.

8. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 . – С. 41–45.

9. Нескеренко Л. А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Нескеренко, Ю. М. Рибалка // Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>

10. Фоміченко І. П. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України / І. П. Фоміченко, С. О. Баракова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013 – № 3 (23) – с.57–66.(розроблення стратегії)

11. Черевко О. В. Принципи управління фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Черевко // Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=33>

Аналіз недоліків та переваг найбільш поширених
методів оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства

Метод оцінювання ФЕБП	Переваги методу	Недоліки та обмеження використання методу
Індикаторний метод	можливість адаптації переліку показників до специфіки діяльності конкретного підприємства; простота обчислення показників; однозначність висновків після порівняння фактичних та необхідних значень показників	Суб'єктивність під час визначення переліку показників оцінки ФЕБП; необхідність постійного моніторингу та уточнення необхідних значень показників-індикаторів; відсутність врахування взаємозв'язку між окремими показниками; відсутність врахування нерівномірності впливу різних показників на загальний рівень ФЕБП; велика трудомісткість ухвалення управлінського рішення на базі великої кількості показників
Методи математичного моделювання	можливість точного визначення та прогнозування показників ФЕБП; можливість врахування великої кількості аспектів діяльності конкретного підприємства; можливість врахування взаємовпливу показників ФЕБП	складність розробки та використання моделей; необхідність наявності на підприємстві відповідного програмного забезпечення; необхідність у висококваліфікованих спеціалістах зі складання моделей і відповідних програм та їх обслуговування; необхідність у кадрах, які б на основі суто математичних показників робили економічні висновки та ухвалювали кваліфіковані управлінські рішення
Метод оцінювання ФЕБП за показниками прибутку	однозначність ухвалення рішення не тільки про стан ФЕБП, але й про рівень ФЕБП; врахування при оцінюванні ФЕБП головного показника ефективності діяльності підприємства – прибутку; нескладність та чіткий алгоритм розрахунків на етапі визначення стану ФЕБП; однозначність обчислення показників; врахування в розрахунках чинника інфляції; можливість визначення на	проведення паралелі між фінансовою та економічною безпекою підприємства; неврахування великої кількості аспектів ФЕБП; трудомісткість визначення кінцевого рівня ФЕБП, наявність обмежень при використанні наведених алгоритмів розрахунків

	підставі основної фінансової звітності підприємства	
Метод оцінювання ФЕБП за показниками чистого доходу	чітка процедура визначення рівня ФЕБП на основі трьох головних показників; урахування чинника інфляції; простота розрахунків та отримання висновків; достатність основної фінансової звітності підприємства для розрахунків	проведення паралелі між фінансовою та економічною безпекою підприємства; неврахування великої кількості аспектів ФЕБП; певна спірність порядку визначення показників ФЕБП та точки рівноваги
Метод формування інтегрального показника ФЕБП за видами діяльності підприємства	урахування більшості аспектів діяльності підприємства, що формують рівень його ФЕБП; урахування вагомості впливу окремих показників ФЕБП на загальний її рівень; зручність, нескладність та зрозумілість розрахунків; однозначність ухвалення рішення про стан ФЕБП	відсутність чіткої шкали для визначення рівня ФЕБП; суб'єктивність у визначенні переліку показників оцінки кожної зі складових ФЕБП, припущення рівнозначності їх впливу; необхідність у великій кількості вихідних даних для проведення розрахунків
Методи формування інтегрального показника ФЕБП за ресурсно-функціональним підходом	урахування переважної більшості аспектів діяльності підприємства, що формують його ФЕБП; урахування вагомості впливу кожної складової ФЕБП на загальний її рівень; однозначність ухвалення рішення про досягнення підприємством стану економічної безпеки	необхідність урахування галузевої специфіки підприємства під час складання переліку складових ФЕБП та показників їх оцінки; суб'єктивність формування переліку складових ФЕБП та їх показників, вагомості їх впливу;
		великий масштаб розрахунків та вихідної інформації; можливість дублювання показників під час оцінювання окремих складових ФЕБП, їх взаємозв'язок та взаємовплив; відсутність чіткої шкали для визначення рівня ФЕБП